

ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

# eБИБЛИОТЕКА

ВИЛХЕЛМ ДИЛТАЙ

ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

Издана от ЦСКИИК в сътрудничество с издателство "Български език"  
2017  
[www.csiis-bp.com](http://www.csiis-bp.com)

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

2

Ние наричаме процеса, при който от знаци, дадени сетивно отвън, познаваме нещо вътрешно, **разбиране**. Това е обичайният израз; а утвърдена психологическа терминология, от която толкова се нуждаем, може да се осъществи само когато всички автори еднакво се придържат към всеки твърдо установен, ясно и полезно определен израз. „Разбирането на природата“ е образен израз. Но дори и схващането на собствени състояния наричаме само в приблизителен смисъл **разбиране**. Така че **разбиране наричаме процеса, в който от сетивно дадени знаци разпознаваме нещо психическо, чието проявление са те**. Това разбиране започва от схващането на детското бърборене и стига до схващането на „Хамлет“ или на критиката на разума.

A READER

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

3

От камъните, мрамора, музикалните тонове, от жестовете, думите и писмената, от действията, стопанските разпоредби и конституциите ни говори все същият човешки дух и се нуждае от тълкуване. И то, доколкото е определен от общите условия и средства на този вид познание, процесът на разбиране трябва да има навсякъде общи признаци. В основните си черти той е един и същ. Ако искам да разбера например Леонардо, при това действат заедно интерпретациите на действия, рисунки, картини и писмени творби, и то в хомогенен единен процес. В разбирането се проявяват различни степени. Последните са обусловени преди всичко от интереса. Ако интересът е ограничен, то и разбирането е такова. Колко нетърпеливо слушаме понякога някаква дискусия; установяваме в нея само един практически важен за нас пункт, без да проявяваме интерес към вътрешния живот на говорещия. А пък в други случаи напрегнато се стремим чрез всяка мимика, чрез всяка дума да проникнем във вътрешния живот на някой говорещ.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

4

Но и най-напрегнато внимание може да стане изкусен процес, в който се постига контролируема степен на обективност само когато жизненото проявление е фиксирано и така ние винаги можем да се връщаме към него. Такова *изкусно разбиране на трайно фиксирани жизнени проявления наричаме **тълкуване** или **интерпретация***. В този смисъл има и изкуство на тълкуването, чиито предмети са скулптури и картини, и още Фридрих Аугуст Волф изисква една археологическа херменевтика и критика. Прелер изтъква, че такава интерпретация на неми творби разчита на обяснение чрез литературата. Неизмеримото значение на литературата за нашето разбиране на духовния живот се състои именно в това, че вътрешния мир на човека намира своя пълен, изчерпателен и обективно разбираем израз само в езика. Ето защо изкуството на разбирането има своя централен пункт в тълкуването или *интерпретацията на съдържащите се в писмеността остатъци на човешкото битие*.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

5

Тълкуването и неразделно свързаното с него критично третиране на тези остатъци е било следователно изходната точка на филологията. То в основата си е *личната изкусност и виртуозност в такова третиране на писмено съхраненото* и само във връзка с тази изкусност и нейните резултати може да преуспява всяка друга интерпретация на паметници или исторически наследени действия. Това изкуство на интерпретацията се е развило също така постепенно, закономерно и бавно, както и, да речем, това на изучаването на природата в експеримента. То е възникнало и се е запазило в личната гениална виртуозност на филолога. То се предава съвсем естествено на други предимно в личен контакт с големия виртуоз на тълкуването или с неговото творчество.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

Вилхелм Дилтай

---

6

Същевременно обаче всяко изкуство се прави по правила. Затова от изкуството на тълкуването рано се оформя и изложението на неговите правила. А от противоборството на тези правила, от борбата на различните направления в тълкуването на жизненоважни творби и от обусловената от нея необходимост да се обосноват правилата възниква **херменевтичната наука**. Тя е **учението за изкуството да се тълкуват писмени паметници**. Като определя възможността за общовалидно тълкуване въз основа на анализа на разбирането, това учение в края на краищата достига до решаването на съвсем общия проблем, с който започнахме. Сега бих желал да покажа този закономерен ход чрез историята на херменевтиката.

A READER

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

7

Изкуството на тълкуване на поетите се развива в Гърция от потребността на преподаването. В епохата на гръцкото просвещение остроумната игра на тълкуване и критика на Омир и други поети е била популярна навсякъде, където се е говорело на гръцки. Аристотел учи в своята реторика цялото на едно литературно произведение да се разлага на части, да се различават стилови форми, да се опознава въздействието на ритъма, на периода, на метафората. Изкуството на интерпретацията и неговите правила правят втора важна крачка в александрийската филология. Филологията като основано на близко познаване на езика изкуство на рецензиране на текстове, на висша критика, тълкуване и определяне на ценността била вече налице. Освен това големите александрийски филолози започнали вече да осъзнават правилата, които се съдържали в гениалната им техника. Напълно съзнателно Хипарх се основавал на обективната интерпретация върху едно литературно-историческо изследване.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

8

Методическото съзнание за правилния метод на интерпретацията било засилено още повече от противоположността спрямо пергамската филология в александрийската школа. Една противоположност на херменевтическите направления със световноисторическо значение! Защото тя се появила отново в християнската теология в нова ситуация и два големи исторически възгледа за поетите и религиозните писатели са били обусловени от нея. Кратес от Малос пренася от стоическата школа в пергамската филология принципа на алегорическата интерпретация. Дълготрайната мощ на този метод на тълкуване се основавала главно на това, че той отстранява противоречието между религиозните документи и един неутрален светоглед. С това той е бил еднакво необходим на тълкувателите на Ведите, на Омир, на Библията и на Корана: едно колкото необходимо, толкова и безполезно изкуство.

A READER



# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

9

Тази противоположност се завръща при променени обстоятелства в борбата между Александрийската и Антиохийската теологическа школа. Тук за развитието на тълкувателното изкуство в херменевтиката, при което последната бива издигната в научно съзнание, е направена още една крачка – **от тази борба възникват първите херменевтически теории, за които знаем.** От Ренесанса интерпретацията и формирането на нейните правила встъпват в нов стадий. Чрез езика, жизнените условия и националността се получило откъсване от класическата и християнската древност. Тук по съвсем различен начин, отколкото някога в Рим, интерпретацията става пренасяне в чужд душевен живот посредством граматически, предметни и исторически изследвания. Филологията, херменевтиката и критиката се издигат на по-високо ниво. От следващите четири столетия е налице обширна херменевтическа литература. Тя образува два различни потока: тъй като класическите и библейските съчинения били големите величини, към чието усвояване се стремели. Създаването на правилата на класическата филология се наричало *ars critica*.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

10

Такива трудове, сред които изпъкват тези на Скопий Клерикус и незавършеният труд на Валезий, дават в първите си части една теория на херменевтичното изкуство. В безброй статии и предговори се говори за ***de interpretatione***. Но окончателното конституиране на херменевтиката дължим на библейската интерпретация. Първото значително и може би най-задълбоченото е било *Clavis Scripturae* на Флациус (1567). В него за първи път същността на откритите дотогава правила за интерпретация е свързана в теоретично построение, и то посредством постулата, че чрез изкусното процедиране по тези правила би трябвало да е постижимо общовалидно разбиране. Тази принципна гледна точка, която фактически господства в херменевтиката, била доведена до съзнанието на Флациус от борбите на 16. век.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

11

Флациус (1520-1575) трябва да се бори на два фронта. Както анабаптистите, така и реставрираният католицизъм твърдят, че Светото писание е неясно. Като се противопоставя на това, Флациус се учи особено от екзегезата на Калвин, която многократно се връща от тълкуването към принципите ѝ. В контекста на теологическите борби Флациус се заема да докаже херменевтически възможността на общовалидна интерпретация. И в борбата с тази задача той стига до средства и правила за решаването ѝ, които никоя по-раншна херменевтика не е установявала. Ако в своя текст тълкувателят се натъкне на трудности, той има едно изтънчено средство за решаването им: дадената в живата християнска религиозност взаимовръзка на писанията.

A READER

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

12

Наред с този религиозен принцип за тълкуване има и разсъдъчни принципи. Най-близкият от тях е граматическата интерпретация. Ала наред с нея Флациус схваща значението на психологическия или техническия принцип за тълкуване, според който отделното място трябва да бъде интерпретирано от гледна точка на намерението и композицията на целия труд. Той пръв използва методически за тази техническа интерпретация познанията на реториката за вътрешната взаимовръзка на един литературен продукт, за композицията му и за въздействащите му елементи. Формалните недостатъци на неговия труд са превъзможнати в херменевтиката на Баумгартен (1706-1757). В нея същевременно се проявява и едно второ голямо теолого-херменевтическо движение. Дотогава класическата и библейската херменевтика вървят една до друга. Но трябва ли и двете да бъдат схванати като приложения на една обща херменевтика?

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

13

Волфианецът Майер прави тази крачка в своя опит да създаде едно общо изкуство на тълкуването. Той схваща понятието за своята наука толкова общо, колкото е възможно: тя трябва да набележи правилата, които да се спазват при всяко тълкуване на знаци. Но действена херменевтика можела да се създаде само в ум, в който се свързват виртуозността на филологическата интерпретация с истинската философска способност. Такъв бил Шлайермахер. Условиата, при които той работи, са: Винкелмановите интерпретации на художествени произведения, Хердеровото конгениално вживяване в душата на епохи и народи и работещата от новата естетическа гледна точка философия на Хайне, Волф и учениците му, сред които Хайндорф живее в тясно общуване с Шлайермахер при изследванията върху Платон – всичко това се свързва у него с метода на немската трансцендентална философия. Така възниква неговото изкуство на интерпретацията и окончателното обосноваване на една научна херменевтика.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

14

Дотогава херменевтиката е в най-добрия случай съвкупност от правила, чиито части, отделните правила, се свързват от целта на една общовалидна интерпретация. Тя е обособила функциите, които взаимодействат в този процес на интерпретация, като граматическо, историческо, естетико-реторическо и предметно тълкуване. И от филологическата виртуозност на много столетия тя е довела до съзнанието правилата, по които трябва да действат тези функции. Шлайермахер отива отвъд тези правила към анализа на разбирането, значи към познанието на самото това целево действие, а от това познание извежда възможността за общовалидно тълкуване, неговите средства, граници и правила. Така в самия живот разбирането и интерпретацията са винаги живи и дейни, съвършенството си те достигат в художественото тълкуване на жизнени и силни творби и на взаимовръзката им в ума на автора им. Това е новото виждане в специфичната форма, която то прие в Шлайермахеровия ум.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

15

Но в него се крие и още едно условие на този голям проект за обща херменевтика – новите психологическо-исторически възгледи били усъвършенствани от другарите на Шлайермахер и от самия него във филологическо изкуство на интерпретацията. У Шилер, Вилхелм фон Хумболт, братята Шлегел немският дух тъкмо се бил насочил от поетическото творчество към разбирането на историческия свят. Фридрих Шлегел става водач на Шлайермахер към филологическото изкуство. От Шлегел тръгва и проектът за превод на Платон. По него се формира техниката на новата интерпретация. Платон трябва да бъде разбран като философски художник. Целта на интерпретацията е единството между характера на Платоновото философстване и художествената форма на Платоновите произведения.

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

Вилхелм Дилтай

---

16

Възможността на общовалидната интерпретация може да бъде изведена от природата на разбирането. В него индивидуалността на тълкувателя и тази на неговия автор не си противостоят като два несравними факта. Разчленяването на процеса на тълкуване на граматическа, естетическа и предметна интерпретация, както ги заварил Шлайермахер, се отхвърля от него. Процесът на тълкуване може да бъде разчленен само на двете страни, които се съдържат в познанието на една творба от езикови знаци. Граматическото тълкуване върви по текста от връзка към връзка чак до висшата свързаност в целостта на творбата. Психологическото тълкуване изхожда от пренасянето във вътрешния творчески процес и крачи напред към външната и вътрешната форма на творбата, но продължава от нея към схващането на единството на произведенията в духа и развитието на автора им.

A READER



# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

17

С това е достигната точката, от която Шлейермахер майсторски развива правилата на тълкувателното изкуство. Основополагащо е учението му за външната и вътрешната форма, а особено дълбоки са наченките на обща теория на литературното творчество, която би била инструментът на литературната история.

**Крайната цел на херменевтическият метод е да се разбере авторът по-добре, отколкото самият той се е разбирал.** Израз, който е необходим извод от учението за несъзнателното творчество.

A READER

# ВЪЗНИКВАНЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА

## Вилхелм Дилтай

---

18

MODERN  
Criticism  
and Theory

Презентацията представлява подбрани откъси от студията „Възникването на херменевтиката“ (1900), част от книгата на Дилтай „Философия на светогледите“, в превод на Карл Сабитаев (1998). Всички права на автора, преводача и списанието са запазени. Презентацията е с образователна цел и е за нуждите на студентите от курсовете „Теория на интерпретацията“ в НАТФИЗ и „Семиотика и интерпретация“ в СУ „Св. Климент Охридски“.

издание на Център за семиотични и културни изследвания, 2017  
Само за учебни и образователни цели